

ANJA YLI-VIIKARI, *MTT, Taloustutkimus*

KATJA ILMARINEN, *THL / Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR*

IRENE ROOS, *Työtehoseura*

Maatilat tuottavat Ruotsissa sosiaalipalveluja

Ruotsalaisilla maatiloilla on muutaman viime vuoden aikana lähtenyt liikkeelle uusi liiketoimintamuoto: Grön Omsorg. ”Vihreää hoivaa” tarjotaan erilaisille asiakasryhmille: lapsille ja nuorille, ikäihmisille, mielenterveyskuntoutujille, vammaisille ja päihderiippuvaisille. Päivätoiminnan järjestäminen on yksi tärkeimmistä toimintamuodoista. Ruotsissa päivätoiminnan järjestäminen on lakisääteistä toimintarajoitteisille ihmisille, jotka tarvitsevat tukea oman toimintakykynsä ja elämän laadun ylläpitämiseen. Tutustuimme syyskuun lopussa kahden Grön Omsorg -tilan toimintaan.

Högbyn tila – päivätoimintaa vammaisille ja mielenterveyskuntoutujille

Birgitta ja Thomas Säfström ovat pitäneet Thomasin sukutilaa 1980-luvulta lähtien. Yhteistyö paikallisen Motalan kunnan kanssa käynnistyi syksyllä 2007. Nykyisin tila järjestää päivätoimintaa 15 henkilölle, joiden joukossa on sekä kehitysvammaisia että mielenterveyskuntoutujia. Asiakkaat tulevat tilalle töihin säännöllisesti viitenä päivänä viikossa kello 8–15.

Tila vastaa maatilaympäristöstä ja töiden suunnittelusta. Päivätoiminnan ohjaus on Motalan kunnan palveluksessa toimivien sosiaalialan koulutuksen saaneiden ohjaajien vastuulla. Kolmevuotinen sopimus kunnan kanssa sisältää varauk-

sen sopimuksen jatkamisesta.

Högbyn tilan pihapiirissä on perinteiseen tapaan paljon eläimiä ja ihmisiä tekemässä töitä puutarhassa, eläinten hoidon ja maatilan muiden töiden parissa.

Navetassa asustavat tilan hevonen sekä rodultaan pienkokoiset, asiakkaiden käsiteltäviksi sopivat vuohet. Tilalla on myös kaneja, kanoja, lampaita ja koiria. Navettarakennuksen vieressä sijaitsee puutyövästas, jota käytetään ahkerasti. Vanhaan päärakennukseen remontoituissa kokousoimistoissa voidaan tehdä käsitöitä silloin, kun ilmat eivät sovi ulkotöihin. Rakennuksesta löytyvät myös vaadittavat sosiaalitalat asiakkaille ja kunnan työntekijöille.

Thomas Säfströmin mukaan työ on asiakkaille mielekästä, koska he näkevät oman työnsä jälkiä ja tuntevat sen tarpeelliseksi. Mielekkään tekemisen järjestäminen talvella tuotti aluksi päänvaivaa. Tekemistä löytyi, kun mietittiin vanhanaikaista elämisen mallia maatilalla. Kaikki työtehtävät eivät tietenkään ole yhtä mieluista – siksi esimerkiksi rikka-ruohojen kitkemistä juhlistetaan työn päätteeksi grillijuhlilla, jotta kitkeminenkin tulee hoidettua.

Kaikkissa tiloissa työturvallisuustekijät on huomioitu tarkasti: työvälineillä on omat merkity paikkansa, lattioiden korkeuserot on merkitty selvästi ja työtehtäviä varten on varattu tarpeelliset suojaimet. Selkeä ohjeistus on päivittäisen toiminnan sujumiselle tärkeää. Esimerkiksi eläinten ruokintaohjeet ovat kirjattuina tauluissa jokaisen eläi-

men kohdalla. Elintarviketurvallisuutta valvotaan tarkasti ja eläinten käyttöön hoitotyön tukena tarvitaan eläinlääkäriin lupa. Vaatimukset eläinten pittoon ovat samaan tapaan tiukkoja kuin eläintarhojen toiminnassa.

Maatilan varsinainen tuotantotoiminta, peltoviljely ja sikala on erotettu kokonaan päivätoiminnasta. Ratkaisu on isäntäväen mielestä ollut hyvä. Tähän on päädytty turvallisuuden takia, mutta myös siksi, ettei päivätoiminta sekoitu tilan tuotantotoimintaan, jossa on palkallisia työntekijöitä. Päivätoiminnan laajentuessa tilalla ollaan kuitenkin luopumassa sikataloudesta.

Toistä suoriutuminen on vahvistanut asiakkaiden itsetuntoa. Ulkoilun ja mielekkään tekemisen myönteiset vaikutukset ovat näkyneet asiakkaiden fyysisessä ja henkisessä kunnossa. Lääkityksiä on voitu vähentää ja monella ylipaino on vähentynyt. ”Paras työpaikka, missä koskaan olen ollut”, arvioi eräs asiakas. Monille merkittävä kokemus on ollut

päästä myös itse ohjaamaan ja neuvomaan toisia. Osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia on voitu tarjota myös piha-alueen yhteisen suunnittelun kautta, missä tavoitteena on ollut jokaisen jättämän kädenjäljen näkyminen.

”Pedagogisen ruoanlaiton” – tärkeänä osana toimintaa – tarkoituksena on kannustaa ja tukea asiakkaita hyvien ruokailutottumusten omaksumisessa. Päiväkirjasta näkee myös itse tehdyn ruoan olevan kaupan valmisruokia halvempaa.

Jos miettii ryhtymistä alan yrittäjäksi, Thomas Säfströmin mukaan tärkeintä on olla ihmisistä kiinnostunut. Toiminnan aloittamisesta jouduttiin neuvottelemaan pitkään ennen kuin ajatus lähti etenemään kunnassa. Nyt kunnan sosiaalitoimessa ollaan järjestelyyn tyytyväisiä: kustannukset ovat pysyneet vastaavalla tasolla kuin kunnan itse järjestämässä päivätoiminnassa, mutta tulokset ovat olleet selkeästi parempia. Kunnan kanssa kaavailaan parhaillaan toiminnan laajentamisesta.

Stallkraft – ihmisille ja talleille kasvun voimaksi

Värmdön kunnassa, Tukholman välittömässä läheisyydessä, on luotu toisenlainen sovellutus vihreän hoivan järjestämiseen. Tavoitteena on tarjota mielekäästä työtä ja toimintaa ihmisille, joiden työllistyminen muuten on vaikeaa hakemalla kyläyhdistyksen kautta työntekijöitä alueen lukuisille hevostalleille.

Talleilla on pääsääntöisesti yksi työntekijä, joka on saanut koulutuksen tallityön tekemiseen hankkeen kautta. Lisäksi yrittäjät ovat tarvinneet koulutusta työntekijöidensä ohjaamiseen. Toiminnan edellytyksenä ovat hyvät liikenneyhteydet, jotta työntekijät pääsevät työpaikoilleen.

Tapasimme vierailun aikana ryhmäkodissa asuvan ”Jimmy”, joka on yksi työllistetyistä. Hän käy työssä tallilla neljänä päivänä viikossa. Jimmy tullessa töihin kolme vuotta sitten hän liikkui huonosti muun muassa ylipainon vuoksi. Kun paino on töiden myötä karissut, eivät rappuset tallin vintille enää tuota vaikeuksia. Iloinen ja avoin

Stallkraft-hankkeen vetäjä Eva Bergström.

Kuva: Anja Yli-Viikari

olemus kertoo paljon toiminnan merkityksestä. Mieluisimmaksi tehtäväkseen Jimmy mainitsee värittömästi hevostallien kuivituksen.

Projektin vetäjä ja kyläyhdistysaktiivi Eva Bergström kertoo toiminnan lähteneen liikkeelle kolmi-vuotisella projektirahoituksella. Nyt yhdistys on rekisteröitymässä sosiaalialan toimijaksi, mikä edellyttää sosiaalialan koulutuksen saaneen ohjaajan palkkaamista.

Stallkraft on tuonut alueen hevostalleille lisää vaihtoehtoja toiminnan kehittämiseen. Esimerkiksi aiemmin puolipäiväisesti tallillaan työskennellyt omistaja pystyy työntekijän tuki- ja ohjaustehtävien myötä työskentelemään yrityksessään kokopäiväisesti. Bergströmin mukaan tärkein edellytys onnistumiselle on löytää henkilökemioiltaan yhteensopivat työntekijä ja tallinomistaja.

LRF koordinoi toimintaa

Jenny Svensson Ruotsin maataloustuottajajärjestöstä, LRF:stä kertoo Grön Omsorg -toimintaa harjoittavien maatilojen määrän Ruotsissa kasvaneen nopeasti viime vuosien aikana. Tiloja on nyt kolmisen sataa. Niistä noin sata tilaa tarjoaa päivätoiminnan palveluja. Lisäksi maatiloilla tarjotaan perhehoitoa ja maatilaympäristöön sijoittuvia kuntoutuspalveluja. Toiminnan kasvumahdollisuuksia pidetään hyvinä. Toiminnan käynnistämässä auttoivat naapurimaasta saadut kokemukset: Norjassa toimii nykyisin noin 550 tilaa, jotka tarjoavat mielekästä työtä ja toimintaa erityistarpeita omaaville ihmisille. Palveluiden pääasiallinen ostaja Norjassa on ollut kunta.

Ruotsin maataloustuottajajärjestö, LRF tukee alan yrittäjiä aktiivisesti uudenlaisen yritystoiminnan käynnistämässä. Tiedotus perustuu edelläkävijäyritysten toiminnan esittelyyn, mikä mahdollistaa käytännönläheisen ja selkeän informaation. Toimintamallin edistämiseksi on laadittu konkreettisia työkaluja yritystoiminnan suunnitteluun ja asiakaskontaktien hoitamiseen.

LRF:n kunnille suorittamassa markkinatutkimuksessa palveluille tunnistettiin viisi keskeisintä kohderyhmää: 1) liikuntarajoitteiset ja vammaiset, 2) päihdekuntoutettavat, 3) erityistarpeita omaavat lapset ja nuoret, 4) ikäihmiset ja 5) mielenter-

veyskuntoutujat (julkista rahoitusta tähän ollaan lisäämässä). Markkinointi- ja tiedotustyötä kuitenkin riittää, sillä suurin osa kuntien viranomaisista ei vielä tuntenut Grön Omsorg -käsitettä.

Päivätoimintaan painottuvan Grön Omsorg -toiminnan lisäksi ollaan kehittämässä myös luonnon ja maatilaympäristön hyödyntämistä osana kuntoutus- ja terapiapalveluita. Tästä Grön Rehabilitering -toiminnasta on meneillään kaksi laajaa kokeiluhanketta. Östergötlandissa kahden maaseutu-yrittäjän hoitamassa kuntoutushankkeessa on 24 osallistujaa ja Skånessa on meneillään hoitolaitoksen ja maatalan välinen yhteistyöhanke, johon osallistuu kymmenen kuntoutujaa. Grön Rehabilitering nähdään kuitenkin enemmän tulevaisuuden mahdollisuutena, sillä toimintamuoto edellyttää vielä menetelmien ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamisen kehittämistä. Myös kuntoutuspalvelujen rahoitusjärjestelmä on kunnilta rahoituksensa saavia sosiaalipalveluja monitahoisempi.

Grön omsorg -toiminnan nopeaan liikkeellelähtöön Ruotsissa on vaikuttanut yritysten julkisten palvelujen tuottamiseen osallistumista suosiva asenneilmasto. Esimerkiksi kuntien sosiaalitoimen palveluista 13 % hankitaan ostopalveluina (Svenska Kommunförbundet, Martikainen). Ruotsissa korostetaan myös asiakkaiden valinnanvapautta. Laki valinnanvapauden järjestämisestä säädettiin vuonna 2009. Sosiaalipalveluista vastaaville kunnille valinnanvapauden järjestäminen on vielä vapaaehtoista. Sen sijaan terveyspalveluista vastaavat läänit joutuvat huolehtimaan valinnanvapauden toteutumisesta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakas saa valita läänin kilpailuttamista ja hyväksymistä palveluiden järjestäjistä itselleen mieluisimman. Valinnanvapauden odotetaan heijastuvan palveluiden laatuun, kun kilpailuttaminen on näkynyt lähinnä hinnoittelussa. Kilpailutus voidaan Ruotsissa hoitaa myös siten, että ostajataho määrittää hinnan ja palvelun tarjoajat kilpailevat ainoastaan laatuun liittyvien perusteiden.

Lisätietoja LRF:n nettisivuilta:

<http://www.lrf.se/Garden/Omsorg>

Ruotsinkielinen esite Grön omsorg-toiminnasta:

<http://www.lrf.se/PageFiles/9973/gron%20omsorg%202.pdf>

Green care -palvelujen tuottaminen suomalaisilla maatiloilla

Myös Suomessa maatilat tuottavat hoiva-, kuntoutus- ja työllistämispalveluja erityisryhmille. Tämä niin kutsuttu hoivamaatalous on osa green care -toimintaa, joka on parin viime vuoden aikana herättänyt hyvin paljon kiinnostusta erityisesti maaseudun yrittäjien ja kehittäjien keskuudessa. Kesällä 2010 alan toimijat järjestäytyivät yhdistykseksi Green Care Finland ry., joka pyrkii edistämään alan kehitystä Suomessa. Yhdistys ja alan tutkijat laativat myös määritelmän green care -toiminnalle (ks. laatikko alla).

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on perusrakenteiltaan pitkälti samanlainen kuin Ruotsissa. Yksityisten yritysten osuus esimerkiksi päivätoiminnan järjestämisessä on kuitenkin meillä vielä vähäinen ja esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien kuntouttava työtoiminta on rajattu pelkästään kuntien ja järjestöjen toiminnaksi. Rajauksen perusteena on huoli kilpailun vääristymistä. Tuen perusteella korvataan kuitenkin ainoastaan työntekijöiden vajaakuntoisuudesta yrittäjille aiheutuvia kustannuksia.

Maatilan ja kunnan yhteistyö päivätoiminnan järjestämisessä ja kuntouttavassa työtoiminnassa

saattaisi Ruotsin tapaan soveltua varsinkin maaseutukunnille, joissa matkat keskitettyihin yksikköihin ovat pitkiä. Mahdollisuuksia luo myös se, että noin joka kymmenennellä maatilojen emännistä on tausta sosiaali- tai kasvatustieteiden koulutus. Myös hoitolaitosten ja maatilojen välinen yhteistyö on lupaava mahdollisuus. Maatilojen toiminnallisuus ja yhteisöllisyys voivat tukea yksilön palaamista arkeen laitoshoidon jälkeen.

Lisätietoja:

Högbyn tila netissä: <http://www.hogbygard.se> ja video päivätoiminnasta: http://www.youtube.com/watch?v=NVS9LpJ0mv0&feature=player_embedded

Stallkraft: <http://www.visionhastvarmdo.se/visionhastvarmdo/extern/stallkraft.htm>

MTT <http://www.mtt.fi/greencare>

YTR http://www.maaseutupolitiikka.fi/teemaryhmat/hyvinvointipalvelut/green_care

Lähde:

Martikainen, Mikko. Julkisten palveluiden järjestäminen Ruotsissa. Saatavissa: http://www.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/arkisto_tiedostot/Jul-kisten_palveluiden_jarjestaminen_%20Ruotsissa.pdf. [Viitattu 3.11.2010].

GREEN CARE -toiminnan määritelmä

Green care on luontoon ja maaseutu ympäristöön tukeutuvaa toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Green care kattaa monia menetelmiä, joita käytetään tavoitteellisesti ja vastuullisesti sosiaali-, terveys-, kasvatustieteiden ja kuntoutuspalveluissa. Hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät mm. luonnon elvyttävyyden, osallisuuden ja kokemuksellisuuden avulla.

Green care -toiminta sijoittuu usein luonnon ympäristöön tai maatilalle, mutta luonnon elementtejä voidaan tuoda ja hyödyntää myös kaupunki- tai laitosympäristössä. Toimintaa harjoittaa koulutettu henkilökunta yksilöllisen asiakas- ja kuntoutussuunnitelman mukaisesti.

Green Care Finland ry:

*puheenjohtaja Katri Kranni, katri.kranni@vilmankammen.fi
sihteeri Juha Rutanen, juha.rutanen@aitoluonto.fi*